

Breaking the Waves

Af Lars von Trier i dramatisering ved Vivian
Nielsen



SKOLEMATERIALE

folketeatret.dk



Indholdsfortegnelse

Indledning	3
Handling kort	4
Lars von Trier	5
Dramatiker Vivian Nielsen	6
Vivian Nielsen fortæller om bearbejdelsen	6
Det nordlige Skotland	8
Calvinisme	8
Tilbage står en række spørgsmål	9
Arbejdsspørgsmål	10
Uddrag fra manuskriptet	11
Inspiration til emnet	16



Indledning

Hermed skolematerialet til forestillingen BREAKING THE WAVES

I dette materiale kan du finde et uddrag af forestillingen, samt lidt baggrundsviden. Vi håber materialet kan være til inspiration.

Dette skolemateriale er skrevet af kommunikationsmedarbejder Line Hede Simonsen fra Odense Teater.



Handling kort

Størst af alt er kærligheden?

Den unge, enfoldige Bess bor i et lille religiøst ø-samfund. Hun tror af hele sit hjerte på Gud og fører lange samtaler med ham, når hun gør rent i den lokale kirke.

Hun elsker den modne borebisse Jan. De bliver gift, og Bess oplever sit livs største lykke. Kort efter brylluppet skal Jan tilbage til boreplatformen. Bess savner ham til vanvid og trygler Gud om at sende Jan hjem til hende.

Da Jan kommer ud for en ulykke og vender hjem - lam i kroppen - er Bess overbevist om, at det er hendes skyld.

Hun beslutter sig for at gøre ham rask igen. Med en sjælden, ren og ubetinget tro på Gud og kærlighedens helbredende kraft ofrer Bess sig for sin elskede.

Har hendes rene hjerte en chance i denne verden?



Lars von Trier

Af Line Hede Simonsen

Lars von Trier har markeret sig som en filmmager med en helt særegen og kompromisløs stil. Hele hans mangeartede filmproduktion er gennemsyret af en kunstnerisk konsekvens, der gør hans film enestående.

Det grimme er stor kilde til skønhed

Lars von Triers første film efter afgang fra filmskolen THE ELEMENT OF CRIME (1984) vandt den tekniske pris i Cannes. Filmen var indspillet under ekstremt vanskelige forhold, i kassematter og kloaker, om natten i efteråret – kompromisløsheden sprang allerede i øjnene. I sit manifest i anledning af filmen fornemmer vi noget, der kommer til at præge alle Lars von Triers film: fascinationen af det ubehagelige.

”Jeg tillader mig at blive fascineret af det, der altid har fascineret mennesker. Blandt andet død og ubehagelige ting. Den form for moralisme; nu må vi ikke lade os fascinere af krig osv. tror jeg er et fængsel. Man må ikke lægge bånd på sig selv. Det grimme er stor kilde til skønhed. Betydelig mere interessant end det smukke.”

I ELEMENT OF CRIME, EPIDEMIC (1987) og EUROPA (1991) beskæftiger han sig med et fordærvet Europa, men også med hvordan idealister kan komme til at sprede den dårlighed, de ønsker at standse.

Guldhjertefilmene

BREAKING THE WAVES hører til de af Lars von Triers film, som er blevet kaldt Guldhjertetrilogien: BREAKING THE WAVES (1996), IDIOTERNE (1998) og DANCER IN THE DARK (2000). Filmene handler alle om kvinder, der ofrer sig selv fuldstændigt for andres skyld. Lars von Trier har fortalt, at han var inspireret af nogle billedbøger fra sin barndom om Prinsesse Guldhjerte, der forærer alle sine ting til værdigt trængende.

Lars von Triers film har vundet flere priser, blandt andet Juryens pris for EUROPA og BREAKING THE WAVES og De Gyldne Palmer for filmen DANCER IN THE DARK begge på Cannes Film Festival.

Dogme 95

Lars von Trier lavede i 1995 Dogme 95 pagten og kyskhedsløftet sammen med Thomas Vinterberg, Søren Kragh-Jacobsen, Kristian Levring og Anne Wivel. IDIOTERNE var Lars von Triers dogmefilm. Herefter videreførte han tanken om en mere ren filmform med fokus på skuespillet i filmen: DOGVILLE, hvor kridtstreger markerede scenografien.

Blandt Lars von Triers andre film kan nævnes: MEDEA (DR 1988), RIGET (DR 1994), MANDERLAY (2005), DIREKTØREN FOR DET HELE (2006).

Kilde: ”Lars von Triers film – tvang og befrielse” af Peter Schepelern, Rosinante, 2000



Dramatiker Vivian Nielsen

Filmen *BREAKING THE WAVES* er bearbejdet til teater af Vivian Nielsen. Vivian Nielsen er skuespiller, dramatiker og iscenesætter. Hun er uddannet skuespiller fra Skuespillerskolen ved Aarhus Teater i 1987 og har haft adskillige roller både på teater, film og tv. I 1992 begyndte Vivian Nielsen imidlertid at udvide sin skuespillerkarriere med at skrive dramatik. Af og til har hun både spillet og skrevet sine forestillinger her i blandt *ASTA DIE ASTA* (Kaleidoskop 1998). Hun har stået bag en del dramatiseringer og bearbejdelser af blandt andet: Thit Jensens breve i *EN SOMMERDAG PÅ BULBJERG*, myten om Ifigenia i *KÆRLIGHEDSBARNET IFIGENIA* (2002), Anne Marie Løns roman *PRINSESSERNE* (2006), Myten om Jeanne D'Arcs liv i *JEANNE* (2008), Aristofanes' *KVINDERNES HÆVN* (2007) og *BRANDES!* (2006) om Georg Brandes' forhold til kvinder.

Vivian Nielsen arbejder også som iscenesætter senest af *HJORTEN* (Sorte Hest 2009), som hun også har skrevet. På Odense Teater havde hun samme dobbeltrolle som dramatiker og iscenesætter med forestillingerne *KÆRLIGHEDEN VENDER TILBAGE* (2000) og *EN IKKE UBETYDELIIG HISTORIE* (2003). I 2005 var hendes enakter *DET BLÅ RUM* en del af forestillingen *7X17*.

BREAKING THE WAVES havde verdenspremiere på Oslo Ny Teater i 2004 og har desuden været spillet i Berlin. Odense Teater er det første teater i Danmark, der sætter forestillingen op.

Vivian Nielsen fortæller om bearbejdelsen

Uddrag fra artiklen *STAKKELS BESS...* af Anne Bech-Danielsen, i tillægget *I Teater*, Politiken 23. januar 2009

Der er ikke prestige i at være offer. Eller at overgive sig. Men hvis vi er så bange for at afgive suveræniteten, kommer vi aldrig til at opleve kærligheden, mener dramatikerens Vivian Nielsen. (...)

Hun er kendt for alt andet end kvinder der underkaster sig og ofrer alt for deres mænd. Fra dramatikerens Vivian Nielsens stykke *KVINDERNES HÆVN*, over stålsatte Jeanne D'Arc til kvindesagskvinden Thit Jensen går der en lige linie. Og hver gang den linie snitter en kvinde, springer der gnister af feministisk ild og kraft. . Og så står (...) Vivian Nielsen pludselig her og har skrevet Lars von Triers prisbelønnede melodrama *BREAKING THE WAVES* om til teaterdrama. Filmen med den kvindelige hovedperson Bess i offerrollen som den, der om ikke underkaster sig så i hvert fald kaster sig – og kaster også alt andet – for kærligheden. Og filmen som dermed også har kastet kvarte og halve kvindeflokke ud i en stadig diskussion om Lars von Triers kvindesyn. (...)



Hvad har du egentlig gang i, Vivian Nielsen?

”Jeg er nødt til at sige, at jeg har skrevet stykket på bestilling fra mit forlag, fordi tyske teatre ville sætte det op. Og så må jeg indrømme, at jeg faktisk selv havde det svært med kvindesyndet, da jeg havde set filmen første gang. På en måde fortæller filmen jo, at når kvinden har en vilje, så lemlæster hun manden. Og manden bliver sat fri, fordi kvinden bliver luder og dør – for ham...Men det er den negative måde at se filmen på. Hvis man ser bort fra det med kønnet, så rejser historien en række spændende spørgsmål: Er Bess offer for en psykose? Eller sker der et religiøst mirakel (...)? Eller er tro en psykose? Vi tager afstand fra offerroller i dag, men vi vil jo aldrig træde ind i et kærlighedsforhold uden at sætte os selv til side. Underkaster Bess sig – eller ofrer hun sig, fordi hun elsker? Jeg prøver at lade os spejle os i offerrollen. Det er en helt underbelyst dimension i dag.”

”Hun langer ikke bare ud efter det selvoptagede, moderne menneskes foragt for at afstå suveræniteten. Hun vil også gerne pirke til den automatpilotiske afstandtagen fra melodramaer: Hvis vi ikke tør overgive os til den ’emotionelle musikalitet’, risikerer vi at ’kastre drama-tikken” advarer hun. Selv har hun det højspændte drama som sit varemærke, og det er en af de gode grunde til at tage fat i Lars von Triers fortælling, men der er flere, mener Vivian Nielsen, der under sin skriveproces har gennemset *BREAKING THE WAVES* igen og igen og er blevet mere og mere imponeret. Ikke kun fordi instruktøren tør overgive sig til de store følelser, men også fordi der ikke er ét billede, ikke én scene, ikke én dialog, der ikke spiller en rolle og er medfortællende.



Det nordlige Skotland

BREAKING THE WAVES udspiller sig i 1970'erne på den skotske Nordvestkyst. Filmen blev bl.a. optaget på Isle of Skye.

Øerne ved den nordvestlige skotske kyst har været stærke bastioner for den fundamentalistiske calvinisme. I nogle af området's menigheder er salmer den eneste tilladte musik. Det har også været betragtet som uacceptabelt at komme i kirke, hvis man ikke er ærbart klædt på. Det betød ingen hat eller jeans, og kvinder må slet ikke bære bukser.



Calvinisme

I modsætning til læren om den frie vilje lægger calvinismen vægt på skabelsens vedvarende godhed sat op mod menneskets absolutte fald. Alle mennesker er efter calvinismens syn prisgivet Guds nåde. Han kunne på retfærdigt vis fordømme alle for deres synder. I stedet har han valgt at vise nåde mod enkelte for at bringe ære til sit navn. Et menneske frelses mens et andet fortæbes, ikke på grund af vilje, tro eller dyd, men fordi Gud fattede en suveræn afgørelse om at vise nåde.



Tilbage står en række spørgsmål

“Reddes Jan, fordi kærligheden - udtrykt via seksuel nedværdigelse - faktisk kan helbrede? Fordi Gud accepterer Bess’ offer og belønner det med Jans helbredelse? Er det en allegorisk markering af kærlighedens almagt, selv når den tager udgangspunkt i absurde præmisser? (...) Står gohedens mirakuløse sejr til troende? Kan filmen tages for pålydende, eller er det endnu en virtuos leg med en genres spilleregler? Er Trier en nyreligiøs vækkelsesprædikant fuld af mirakuløst sludder og damebladsvrøvl - eller er han en genial fortæller med et stenk af kynisme? Er han en troende katolik, der hylder en kvindelig martyr, eller en djævleblændt manipulator, der trykker på de rigtige knapper? Har fromheden besejret den mørke lyst, eller har Trier simpelthen arbejdet sig frem til den mest virkningsfulde behandling af stoffet? Svarene brydes i bølgerne.”

Uddrag fra Peter Scheppelerns “Lars von Triers film - tvang og befrielse” Rosinante 2000.



Arbejdsspørgsmål

Hvordan opfatter du Bess?

Hvordan opfatter du historien? Er Bess renhjertet eller syg?

Prøv at sammenligne hendes livsopfattelse med Stella, hendes mors?

Hvordan er Bess' religiøsitet i forhold til resten af byens?

Hvor langt skal man gå for sin tro?

Hvornår bliver tro til fanatisme?

Elsker Bess for meget? Kan man det?

Hvad tror du det er, som redder Jan?

Prøv at se filmen og sammenlign de to oplevelser, hvad er fordele og ulemper ved de to genrer?

Prøv at læse og måske spille det nedenstående uddrag af forestillingen, inden du ser forestillingen.

Sammenlign teaterforestillingen med den version du havde forestillet dig inden du gik i teatret.



Uddrag fra manuskriptet

1. AKT

Prolog

Tæppet er nede. Bess på forscenen.

Bess:

Han hedder Jan.

Han er fra boreplatformen.

(med brysk stemme)

Ham kender jeg godt.

(med egen stemme)

Gør du?

(med brysk stemme)

Selvfølgelig gør jeg det. Jeg kender alle. Elsker du ham?

(med egen stemme)

Ja. Hvis det er i orden med dig, så vil jeg gerne gifte mig –

Stop

Far?

(med brysk stemme)

Jeg hørte dig.

(med egen stemme)

Hvad siger du så?

(med brysk stemme)

Tålmodighed, Bess McNiell, tålmodighed –

(med egen stemme)

Undskyld –

Stop

(med brysk stemme)

Jeg velsigner dit ægteskab med Jan –

(med egen stemme)

Jeg vidste det!

(med brysk stemme)

— På en betingelse!

Du skal ha' din menigheds samtykke.

(med egen stemme)

Naturligvis.



(med brysk stemme)

Er der andet du vil?

(med egen stemme)

Ikke lige nu – jo! Takke dig for det blå vejr. For at man i dag kan føre en temmelig langvarig samtale med klinterne mod nord, og at stranden har blottet sig helt ud på den anden side af pynten, hvor skærene slås om at bryde bølgerne, mens ternerne kommer med tilråb – I dag er det så blåt, at hvis der ikke havde været så langt, at horisonten forsvandt, så ville man kunne se helt ud over havet, til Jan –

1. scene

Tæppet går op. Kirken. En ultra puritansk prædikestol i træ og nogle bænke. Menigheden synger Salmernes bog kapitel 57 vers 2.

Tilstede i kirken er Stella, Dodo, William, Jack, Dr. Richardson og øvrige menighed.

Bess sender smilende et blik ud til publikum, så løber hun hen og omfavner sin mor.

Menigheden:

Dean tròcair orm, a Dhia nan gràs,

dean tròcair orm gach rè,

Oir annadsa tha m'anam truagh

a' cur a dhòigh gu lèir :

Is gabhaidh mi fo sgàil do sgèith

mo thearmunn is mo neart,

Gu ruig an uair sin anns an teid

na h-uilc ud uile thart'.

(Vær mig naadig, Gud, vær mig naadig, thi hos dig har min Sjæl søgt Ly; i dine Vingers Skygge søger jeg Ly, til Ulykken er drevet over.)

Præsten (ind):

Vi skal i dag tale om 1. Korinter brev, kapitel 15, vers tre:

”Jeg overleverede jer nemlig først og fremmest, hvad jeg også selv har modtaget: at Kristus døde for vore synder ifølge Skrifterne.”

Kristus døde – for vore synder – ifølge skrifterne.

Paulus giver os i én sætning kernen af vores tro.

Kristus døde – for vore synder – ifølge skrifterne.

Den ene sætning indeholder tre kendsgerninger.

Den første er en historisk kendsgerning: Kristus døde.

Den anden er en teologisk kendsgerning: Han døde for vore synder.

Den tredje er en kognitiv kendsgerning – den er grunden til at vi ved det: Nemlig, ifølge skrifterne.

Disse tre kendsgerninger er alt, hvad vi behøver vide, for at forstå Kristus lidelseshistorie.

Disse tre kendsgerninger er alt, hvad vi behøver.



Det historiske faktum – Kristus døde – viser os livets grusomhed. Kristus lidelser.
Det teologiske faktum – for vore synder – giver os meningen med livets grusomhed.
Og det kognitive faktum – ifølge skrifterne – giver os muligheden for at erkende meningen med livets grusomhed.
Denne sandhed er den eneste vi behøver kende. Skrifterne giver os meningen. De giver os meningen med alt.
Jeg forstår nu, at Dr. Richardson, som vi ellers ikke har den glæde at se så ofte iblandt os, har bedt om ordet på vegne af Stella McNiell. Dette har jeg tilladt i betragtning af, at der ingen mand er i Stellas familie. Dr. Richardson?
Dr. Richardson:
Ja. Skal jeg bare køre på?

Præsten:
Menigheden lytter.

Dr. Richardson:
Ja. Altså. Jeg er blevet bedt om at fremlægge for menigheden, at Stellas datter Bess McNiell har udtrykt ønske om at gifte sig.

Stop

William:
Ønsker Bess at gifte sig? Undskyld, men mig bekendt har ingen mand her fra menigheden eller fra vores nabomenigheder på noget tidspunkt udtrykt ønske om at gifte sig med Bess.

Dr. Richardson:
Han er ikke her fra menigheden og heller ikke fra en af jeres nabomenigheder.

Præsten:
Jeg forstår, han er fra boreplatformen?

Dr. Richardson:
Ja.

William:
Vi holder alle sammen meget af din datter Stella, og vi ved, hun finder den styrke i troen, som Herren ikke har skænket hende af sind; vil du virkelig udsætte hende for et ægteskab med en udefra?

Stop

William:
Intet godt er nogensinde kommet af et ægteskab med en udefra.



Præsten:

Måske, men der kommer heller ikke nødvendigvis noget ondt. Stella, hvad er det med din familie? Din søn, Kristus velsigne hans sjæl, fik menighedens samtykke til at gifte sig med Dorothy og nu din datter?

Har denne mand accepteret at indgå ægteskab i henhold til vores kirkes liturgi, at leve ifølge vores skik og brug?

Dr. Richardson:

Det har han.

Præsten:

Hvilken kirke tilhører han?

Dr. Richardson:

Ingen, så vidt jeg ved.

William:

Ingen!?

Jack:

Ville du foretrække en jøde eller en katolik?

William:

Bess ved ikke engang, hvad et ægteskab indebærer. Det har hun ikke forudsætninger for.

Præsten:

Dr. Richardson?

Dr. Richardson:

Jeg kan ikke besvare det spørgsmål. Hverken menneskeligt eller etisk.

Stop

Præsten:

Vi vil gøre en undtagelse. Kirken tillader Bess at svare selv. Bess? Træd frem. Kan du fortælle mig, hvad ægteskabet indebærer?

Bess:

At to mennesker forenes i Gud.

Præsten:

Bess, tror du virkelig, dybt i dit hjerte, at du er i stand til at tage ansvar ikke bare for dit eget liv, men også for en andens?



Bess:

Det ved jeg, jeg er.

Præsten:

Jeg ved ikke, hvad mere jeg kan sige imod dette ægteskab.

William:

Det ved jeg. Intet blandet ægteskab har nogensinde været lykkeligt. Spørg Dorothy! Nævn mig en, bare en ting af ægte værdi, som er kommet til os udefra? Hvad har de fremmede haft med, som vi har glæde af?

Bess:

Deres musik?

Præsten:

William, jeg tror ikke, det tjener menigheden at diskutere denne sag yderligere. Som præst må jeg sige, at vi må vogte os for at avle ondt af tvivl. Kirken kan altså ikke se nogen gyldig grund til at modsætte sig dette ægteskab. Bess McNiell, du har din menigheds samtykke, må Gud være med dig. Amen.



Inspiration til emnet

Filmen BREAKING THE WAVES af Lars von Trier

Lars von Triers øvrige filmproduktion

"Lars von Triers film – tvang og befrielse" af Peter Schepelern, Rosinante, 2000